

**До спеціалізованої
вченої ради Д 26.236.02 в Інституті
держави і права ім. В. М. Корецького
Національної академії наук України
за адресою: 01601, м. Київ, вул.
Трьохсвятительська, 4.**

В І Д Г У К

офіційного опонента на дисертацію

Яциніної Марти-Марії Сергіївни

**"Зловживання владою, службовим становищем або повноваженнями за
Кримінальним кодексом України (ст.ст. 364, 364-1, 365-2 КК України)",**

подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук
(за спеціальністю 12.00.08 - кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право)

Актуальність теми дисертаційного дослідження

Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг (далі для цілей цього відгуку для позначення цієї царини буде використане узагальнене формулювання «у сфері службової діяльності») з усією очевидністю продовжують становити суттєву небезпеку та спричиняти значну шкоду об'єктам кримінально-правової охорони.

Протидія цим злочинним проявам характеризується надзвичайною складністю правового механізму, оскільки ефективність та результативність застосування відповідних норм-заборон багато в чому залежить від стану галузевого законодавства, практики його застосування, а також від особливостей кримінального процесуального закону.

При цьому, варто взяти до уваги позиції з деяких останніх рішень

Конституційного Суду, які слід враховувати в подальшому при криміналізації суспільно небезпечних діянь (деякі з них видаються очевидними, деякі – доволі спірними, проте це чинна практика Конституційного Суду):

✓ при криміналізації будь-якого суспільно небезпечного діяння треба виходити насамперед із принципів та норм Конституції України, адже закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй (в тому числі стосовно принципу незалежності суддів: положення Кодексу, якими визначено діяння, що є злочинами, суб'єктом яких є суддя, має бути сформульовано законодавцем так, щоб державний орган, будь-яка посадова особа були не в змозі використати їх як спосіб впливу на суддю та втручання у здійснення ним правосуддя);

✓ застосування статті КК не повинно викликати тлумачення сумнівів не на користь особи всупереч частині третій статті 62 Конституції;

✓ стаття КК повинна узгоджуватися з конституційним принципом презумпції невинуватості (частини перша, друга, третя статті 62 Конституції України) та з конституційним приписом щодо неприпустимості притягнення особи до відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів (право особи не давати показань або пояснень щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів) (частина перша статті 63 Конституції України);

✓ при криміналізації слід враховувати суспільно-політичний контекст, наприклад протидія корупції в Україні є завданням виняткового суспільного та державного значення, а криміналізація незаконного збагачення - важливим юридичним засобом реалізації державної політики у цій сфері;

✓ при криміналізації слід враховувати міжнародно-правові зобов'язання;

✓ стаття КК не повинна відкривати можливості використання закону всупереч принципу верховенства права, як це відбувалося у практиці деяких тоталітарних режимів;

✓ криміналізація конкретного вчинку людини можлива за умови, якщо це відповідає, зокрема, сукупності таких критеріїв: значна (суттєва) суспільна небезпека діяння; поширення аналогічних діянь у суспільстві; неефективність інших галузевих правових засобів впливу на зазначені діяння; неможливість успішної боротьби з діянням менш репресивними методами;

✓ негативні наслідки, яких зазнає особа, притягнута до кримінальної відповідальності за вчинення злочинів, мають бути пропорційними шкоді, яка настала або могла настати у разі вчинення відповідних діянь;

✓ стаття КК повинна відповідати вимогам чіткості, точності й однозначності, а таким чином не суперечити юридичній визначеності як складовій принципу верховенства права, закріпленого у статті 8 Конституції України;

✓ диспозиція норми має бути сформульована достатньо чітко й не допускати неоднозначне її розуміння, тлумачення та застосування; Наприклад, у статті 375 КК не встановлено критеріїв, за якими можна визначити, який вирок, рішення, ухвала або постанова судді (суддів) є "неправосудними", а також не розкрито змісту сполучення слів "завідомо неправосудний"¹.

На цьому фоні зміст кримінального закону не є достатньо сталим та зрозумілим. погоджуюсь із дисертанткою в тому, що «численне внесення змін до КК України (зокрема законами № 3207-VI від 07.04.2011; № 222-VII від 18.04.2013, № 746-VII від 21.02.2014, № 1261-VII від 13.05.2014, № 770-

---

¹ Детальніше: Гацелюк В.О. Неконституційна криміналізація та конституційна декриміналізація: через кількість рішень Конституційного Суду до якості кримінального закону. Європейські перспективи. 2020. №3. С. 5 – 19.

VIII від 10.11.2015) та недосконалості законодавчої техніки постійно додають актуальності цій темі та створюють необхідність нових наукових досліджень» (С. 5 дослідження).

Все це на навіть на фоні відносно великої кількості наукових досліджень кримінально-правової протидії зловживанню службовим становищем дає підстави для висновку про те, що дисертаційне дослідження Яциніної М.-М. “Зловживання владою, службовим становищем або повноваженнями за Кримінальним кодексом України (ст. ст. 364, 364-1, 365-2 КК України)” є таким, що, без сумніву, характеризується необхідним рівнем актуальності.

Я в цілому згоден із позицією автора про те, що «Згідно зі змінами, внесеними Законами № 222-VII від 18.04.2013, № 746-VII від 21.02.2014, № 1261-VII від 13.05.2014, Ст. 364 КК України «Зловживання владою або службовим становищем» викладена в новій редакції і цей склад злочину ще не є дослідженим у повній мірі. Крім цього, немає комплексного дослідження зловживань владою, службовим становищем або повноваженнями за Кримінальним кодексом України як різновиду зловживання правом, але це дослідження є необхідним для системного розуміння зловживання правом у кримінальному праві України (с. 6 дослідження).

Структура дисертації є добре продуманою і відповідає тим завданням, які поставила перед собою автор (С. 6 – 8 дослідження).

Робота складається з переліку умовних позначень, зі вступу, з трьох розділів, які містять десять підрозділів, з висновків, зі списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 241 сторінку, з них основний текст – 180 сторінок, список використаних джерел (238 найменування) – 25 сторінок, три додатки – 35 сторінок..

Положення, викладені в авторефераті, в цілому відповідають основним положенням та висновкам, зазначеним у дисертації, та встановленим до нього вимогам. Дисертація та її автореферат оформлені належним чином.

У Вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження; зазначено

зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження, розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення одержаних результатів, наведено відомості про їх апробацію та публікації.

У Розділі 1 «Загальнотеоретичні засади дослідження проблем кримінальної відповідальності за зловживання владою, службовим становищем або повноваженнями» проаналізовано стан дослідження кримінальної відповідальності за зловживання владою, службовим становищем або повноваженнями у кримінальному праві України, історію регламентації кримінальної відповідальності за зловживання владою, службовим становищем або повноваженнями у кримінальному праві України, питання кримінальної відповідальності за зловживання владою, службовим становищем або повноваженнями у кримінальному праві зарубіжних держав, а також досліджено зловживання правом як родове міжгалузеве поняття».

У Розділі 2 «Юридичний аналіз складів кримінальних правопорушень, пов'язаних зі зловживанням владою, службовим становищем або повноваженнями» проведено аналіз таких питань, як об'єкт складів кримінальних правопорушень, пов'язаних зі зловживанням владою, службовим становищем або повноваженнями, об'єктивна сторона складів кримінальних правопорушень, пов'язаних зі зловживанням владою, службовим становищем або повноваженнями, а також суб'єкт та суб'єктивна сторона складів зазначених правопорушень.

У Розділі 3 «Проблеми застосування норм, пов'язаних зі зловживанням владою, службовим становищем або повноваженнями» проаналізовано проблеми кваліфікації та розмежування складів кримінальних правопорушень, пов'язаних зі зловживанням владою, службовим становищем або повноваженнями з суміжними складами кримінальних правопорушень, а також проблеми визначення караності та призначення

покарання за зловживання владою, службовим становищем або повноваженнями.

Повнота викладу положень дослідження в опублікованих працях.

Основні положення дисертаційного дослідження висвітлено в одинадцяти наукових публікаціях, з яких сім – наукові статті, що опубліковані у виданнях, які входять до переліку наукових фахових видань України, дві статті у зарубіжному виданні (одна з них у державі, яка входить до Європейського Союзу), а також у чотирьох тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Яциніна М.-М. С. Об'єкт зловживання владою, службовим становищем або повноваженнями за КК України. *Вісник Львівського університету. Серія Юридична*. 2016. № 62. С. 184–191.

2. Яциніна М.-М. Об'єктивна сторона складів злочинів, що передбачають відповідальність за службові зловживання: окремі аспекти. Електронне наукове видання «*Порівняльно-аналітичне право*». 2016. №3. С. 185-190. URL: http://pap-journal.in.ua/wp-content/uploads/2020/08/3_2016.pdf.

3. Яциніна М.-М. Differentiation of the criminal responsibility for abuse of authority under Criminal Code of Ukraine. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2016. Випуск 63. С. 173 – 178.

4. Яциніна М.-М. Історія розвитку кримінально-правової регламентації відповідальності за службові зловживання в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. №3. С. 240-244.

5. Яциніна М.-М. Суб'єктивна сторона службових зловживань. *Jurnalul juridic national: teorie si practica*. 2017. №2. С. 166-168.

6. Яциніна М.-М. Істотна шкода й тяжкі наслідки як ознаки складів злочинів, що передбачають відповідальність за службові зловживання. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. №6. С. 167-169.

7. Яциніна М.-М. Проблеми визначення караності та призначення

покарання за зловживання владою, службовим становищем або повноваженнями за Кримінальним кодексом України. *Visegrad journal on human rights*. 2020. № 5. С. 275-279.

8. Яциніна М.-М. Стан дослідження кримінальної відповідальності за зловживання владою, службовим становищем або повноваженнями за кримінальним кодексом України. *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні*: матеріали XXI звітної наук.-практ. конф. (м. Львів, 12-13 лютого 2015р.). Львів: Юридичний ф-т Львів. нац. уні-т ім. Івана Франка, 2015. Ч. 2. С. 181-184.

9. Яциніна М.-М. Об'єкт злочину зловживання владою, службовим становищем або повноваженнями за КК України. *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні*: матеріали XXII звітної наук.-практ. конф. (м. Львів, 4–5 лютого 2016 р.). Львів: Юридичний ф-т Львів. нац. ун-т. ім. Івана Франка, 2016. Ч. 2. С. 166-170.

10. Яциніна М.-М. С. Кримінальна відповідальність директора господарського товариства за службове зловживання за КК України. *Людина, суспільство і держава в умовах реформ та інновацій*: зб. матеріалів міжнар. юридичної наук.-практ. конф. «Актуальна юриспруденція» (м. Київ, 25 лютого 2016 року.). К.: Вид. дім «АртЕк», 2016, С. 191-195.

11. Яциніна М.-М. Окремі проблеми об'єктивної сторони службових зловживань. *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні*: матеріали XXIII звітної наук.-практ. конф. (м. Львів, 7–8 лютого 2017 р.). Львів: Юридичний ф-т Львів. нац. ун-т. ім. Івана Франка, 2017. Ч. 2. С. 189-193.

Аналіз змісту наведених вище публікацій, викладених у наукових фахових виданнях, дозволяє зробити висновок, що він (зміст) відповідає основним положенням дисертації.

Слід відзначити, що **переважна більшість положень, винесених автором на захист (С. 9 – 11), і висновків (С. 173 – 181) є новими або містять значну частку новизни.**

Загалом, **наукова новизна одержаних результатів** полягає у тому, що дисертація є першим в Україні науково-правовим дослідженням, яке присвячене комплексному дослідженню кримінальної відповідальності за зловживання владою, службовим становищем або повноваженнями і містить низку нових теоретичних положень, що стосуються змісту ознак складів цих злочинів, а також пропозицій, спрямованих на вдосконалення норм, передбачених ст. ст. 364, 364-1, 365-2 КК України, та практики їх застосування. На підставі правового аналізу кримінального законодавства попередніх років і чинних кримінально-правових приписів, що визначають кримінально-правові підстави протидії кримінальним правопорушенням у сфері службової діяльності, а також наявних із цього питання позицій та власного бачення проблеми, автором сформульовано низку положень, висновки і пропозиції, що мають і теоретичне, і практичне значення.

Сформульовані положення і рекомендації надали можливість отримати систему теоретичних поглядів на стан, тенденції і перспективи розвитку відповідного сегменту законодавства та запропонувати конкретні шляхи їх реалізації в практичній діяльності органів кримінальної юстиції та у законотворчому процесі.

Практичне значення одержаних результатів визначається в першу чергу наявністю обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення чинного кримінального законодавства щодо злочинів у сфері службової діяльності. Сформульовані в дисертації теоретичні положення, висновки та рекомендації можуть бути використані:

- у правотворчості для вдосконалення кримінального законодавства України з метою усунення недоліків і внесення відповідних змін до розділу XVII Особливої частини КК України;
- у правозастосовній діяльності – під час здійснення кримінально-правової кваліфікації відповідних посягань;
- у навчальному процесі – під час викладання Особливої частини кримінального права, підготовки відповідних навчальних посібників,

підручників, науково-практичних коментарів, проведення науково-дослідних робіт студентів;

- у науково-дослідній діяльності – під час виконання правових досліджень.

Автор влучно застосовує методи порівняльного правознавства по всьому тексту роботи, в цілому правильно використовує та аналізує положення іноземного законодавства та практики його застосування.

Цим, а також правильним і доречним використанням автором різних методів наукового пізнання забезпечується високий **ступінь обґрунтованості** наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дослідженні, їх **достовірність**.

Відповідно до мети та завдань дослідження в дисертації використано систему методів наукового пізнання. Методи дослідження застосовано з огляду на зазначені у дисертаційній роботі мету і завдання, а також з урахуванням об'єкта і предмета дослідження, а саме: діалектичний (як фундаментальний філософський метод під час вивчення зловживання владою, службовим становищем та повноваженнями) (всі розділи); герменевтичний (для визначення змісту понять влада, службове становище, повноваження, інтереси служби (підрозділ 2. 2.); історико-правовий (під час вивчення історії становлення законодавства про кримінальну відповідальність за зловживання владою, службовим становищем або повноваженнями у кримінальному праві України (підрозділ 1. 2.); формально-юридичний (під час аналізу системи норм, які передбачають відповідальність за зловживання владою, службовим становищем або повноваженнями у КК України; порівняльно-правовий (у рамках порівняння норм чинного кримінального законодавства зарубіжних держав із положеннями КК України стосовно відповідальності за зловживання владою, службовим становищем або повноваженнями); статистичний (під час узагальнення кримінальних проваджень щодо притягнення до кримінальної відповідальності за зловживання владою, службовим становищем або повноваженнями за КК України (підрозділ 3. 2.).

Теоретичною основою дисертації є наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених у галузі теорії держави і права, конституційного, кримінального, цивільного, господарського, адміністративного права, що стосуються проблематики дослідження.

Емпіричну базу дослідження становлять матеріали судової практики, що перебувають у вільному доступі в Єдиному державному реєстрі судових рішень (100 вироків), постановлених протягом 2014-2020 рр. щодо осіб, які вчинили злочини, передбачені ст. ст. 364, 364-1, 365-2 КК України), статистичні відомості Державної судової адміністрації України щодо кількості осіб, засуджених за ці злочини протягом 2014-2020 рр., відповідні статистичні дані Генеральної прокуратури України.

Використовуючи достатньо репрезентативний (в контексті предмету дослідження) масив наукових джерел, автор зробила досить цікаві узагальнюючі висновки.

Зокрема, я погоджуюсь із тим, що перші норми, які передбачали відповідальність за зловживання правом службовими особами, появилися у ХІХ столітті. Це пов'язано з тим, що саме явище зловживання правом знайшло відображення у нормах права лише в цей період. До цього існувала кримінальна відповідальність за окремі види службових кримінальних правопорушень, але, на нашу думку, їх не можна порівнювати із зловживаннями правом у сучасному розумінні цього явища.

Перші норми, які передбачали кримінальну відповідальність за зловживання правом службовими особами, мали казуїстичний характер і передбачали відповідальність за конкретні види зловживань. Уже в ХХ столітті норми, які передбачали кримінальну відповідальність за зловживання правом службовими особами, стали більш загальними, і можемо стверджувати, що саме тоді сформувалися так звані класичні «загальні склади» службових кримінальних правопорушень, у тому числі і зловживання владою або службовим становищем. У кодифікованих актах ХХ століття можна прослідкувати наступність правових норм, адже в той час

сформувалися ознаки зловживань правом службовими особами, які переміщалися з кодексу в кодекс (наприклад, вчинення зловживання всупереч інтересам служби). З розвитком кримінального законодавства змістове наповнення поняття «зловживання» майже не змінювалося, змінювалися лише окремі обов'язкові ознаки складу кримінального правопорушення, відповідальність за зловживання службових осіб стала диференційованою, удосконалювалася законодавча техніка.

Крім того, дослідження кримінальної відповідальності за зловживання правом службовими особами у зарубіжних державах дало авторові змогу зробити висновок, що за такі діяння кримінальна відповідальність встановлена в кожному із досліджених кримінальних законів. Для країн континентальної Європи характерною є відсутність загальних норм, які передбачають кримінальну відповідальність за протиправне використання службовими особами своїх повноважень, та встановлення кримінальної відповідальності за конкретні діяння службових осіб. Відповідальність за зловживання правом службовими особами в європейських країнах є диференційованою, проте критерієм для такої диференціації виступає основний безпосередній об'єкт кримінального правопорушення.

Натомість для країн пострадянського простору характерною є наявність загальних норм, які передбачають відповідальність за зловживання правом службовими особами. Кримінальна відповідальність за такі діяння також є диференційованою, проте критерієм для диференціації зазвичай виступає суб'єкт кримінального правопорушення. Зазвичай у країнах пострадянського простору склади досліджуваних кримінальних правопорушень є матеріальними, наслідками є спричинення істотної шкоди або тяжких наслідків, які можуть мати як матеріальний, так нематеріальний характер, спільною ознакою кримінально караних зловживань правом службовими особами у країнах пострадянського простору є їх вчинення всупереч інтересам служби та з метою отримання неправомірної вигоди.

Цікавим є висновок про те, що зловживання правом є видом правопорушення, і його додатковою ознакою порівняно із звичайним правопорушенням є те, що зловживати можна лише суб'єктивним правом, яким особа має бути наділена нормами права. Досліджувані дисертанткою зловживання, на її думку, входять у систему зловживань правом поряд із іншими видами зловживань правом в інших галузях права. Особливістю цих зловживань є те, що вони вчиняються спеціальним суб'єктом кримінального правопорушення шляхом використання своїх спеціальних повноважень на шкоду іншим суб'єктам суспільних відносин (С. 55 – 57).

Загалом згоден, що родовим об'єктом кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, є суспільні відносини щодо правильної реалізації своїх прав та обов'язків спеціальними суб'єктами кримінальних правопорушень (службовими особами та особами, що надають публічні послуги). І в цьому контексті підтримую висновки автора також і стосовно того, що станом на сьогодні в межах розділу XVII Особливої частини кримінального кодексу України є такі видові об'єкти:

1. Суспільні відносини щодо правильного здійснення влади;
2. Суспільні відносини щодо правильного здійснення організаційно-розпорядчих та адміністративно-господарських функцій у:
  - 2.1. публічному секторі,
  - 2.2. приватному секторі;
3. Суспільні відносини щодо правильного надання публічних послуг.

Погоджуюсь із критикою як безпідставної різної кримінально-правової охорони суспільних відносин щодо правильного здійснення організаційно-розпорядчих та адміністративно-господарських функцій у публічній та приватній сферах (С. 133 – 134).

Дисертантка права у тому, що досліджувані склади зловживань правом можуть вчинятися як шляхом дії, так і шляхом бездіяльності. Усі склади злочинів є матеріальними, обов'язковою ознакою об'єктивної сторони цих

складів злочинів є спричинення істотної шкоди або тяжких наслідків, які можуть мати лише матеріальний характер, та наявність безпосереднього причинно-наслідкового зв'язку із діяльністю службової особи.

Відповідно, службова особа може зловживати лише тими правами та обов'язками, якими вона наділена, тому зловживання не може вчинятися шляхом використання можливостей, якими службова особа офіційно не наділена.

Станом на сьогодні диференціація кримінальної відповідальності за зловживання службовими особами здійснена за критерієм суб'єкта кримінального правопорушення шляхом його поділу на службових осіб, які здійснюють свої функції у сфері публічного права, та службових осіб приватного права. Авторка вважає таку диференціацію необґрунтованою. На її думку, доцільніше здійснювати диференціацію кримінальної відповідальності службових осіб за їх функціями. Таким чином, для службових осіб, які здійснюють організаційно-розпорядчі або адміністративно-господарські функції незалежно від сфери суспільних відносин, у якій такі функції здійснюються, пропонується запровадити однакову кримінальну відповідальність, проте відповідальність представників влади та місцевого самоврядування має бути суворішою, ніж відповідальність осіб, які здійснюють організаційно-розпорядчі та адміністративно-господарські функції.

При цьому пропонується відмовитися від визначення службової особи в розділі XVII КК України, та користуватися визначенням службової особи із ст. 18 КК України, тобто без диференціації відповідальності службових осіб у публічному та приватному секторах суспільних відносин.

Дисертантка зазначає, що при чинному станом на сьогодні визначенні істотної шкоди та тяжких наслідків у пп. 3 та 4 Примітки до ст. 364 КК України хоча б один із наслідків зловживання неодмінно збігається з реалізацією мети – одержання будь-якої неправомірної вигоди для самої себе чи іншої фізичної або юридичної особи. Звичайно, кримінальним

правопорушенням можуть бути спричинені і інші віддалені наслідки, які винний може не передбачати і не бажати, але це не змінює ставлення винного до основного наслідку – одержання будь-якої неправомірної вигоди, до якого винний може ставитися лише з прямим умислом. Отже, оскільки у досліджуваних складах злочинів винний усвідомлює суспільно небезпечний характер свого діяння (дії або бездіяльності) та передбачає хоча б один суспільно небезпечний наслідок і бажає його настання, усі досліджувані зловживання, на думку авторки, можуть вчинятися лише з прямим умислом, що є цілком обґрунтованим висновком (с. 134 – 135).

Варто погодитися із дисертанткою в тому, що при кваліфікації кримінального правопорушення, вчиненого службовою особою, у кожному конкретному випадку слід з'ясувати, чим саме зловживала особа – своїми організаційно-розпорядчими чи адміністративно-господарськими функціями, які належать їй як службовій особі, чи зловживання вчинене в межах професійних обов'язків, які не є ознакою службової особи.

Після внесення останніх змін до статті 365 КК України за межами кримінально-правової охорони залишилися діяння, які вчиняються службовою особою з використанням наданих їм спеціальних повноважень за межами їх компетенції. У диспозиціях ч. 1 ст. 364 КК та ч. 1 ст. 364-1 КК України немає вказівки, на ознаки, які характеризують перевищення влади або службового становища, тому немає нормативної підстави кваліфікувати перевищення влади, службового становища або повноважень як зловживання такими.

Санкції ст. 364 та 364-1 є неспіврозмірними в частині караності за зловживання службовим становищем (ст. 364) та зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права (ст. 364-1). Пропонується за зловживання владою слід встановити суворішу кримінальну відповідальність, ніж за зловживання службовим становищем.

Станом на сьогодні, на думку дисертантки, необґрунтованою є заборона застосування ст. 75 КК України до корупційних кримінальних

правопорушень, тому пропонується повернутися до редакції ст. 75 КК України, яка була до 14.10.2014 р. При призначенні покарання у вигляді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю потрібно сформулювати його так, щоб у майбутньому заборонити винному посягати на об'єкт кримінально-правової охорони, на який він уже посягнув і при цьому врахувати всі способи такого посягання. Правильним авторка обґрунтовано вважає таке формулювання покарання у вигляді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю за зловживання службовим становищем (ст. 364) або повноваженнями (ст. 364-1): з позбавленням права обіймати посади, пов'язані із виконанням організаційно-розпорядчих та адміністративно-господарських функцій на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форми власності та способу створення (с. 168 – 169).

Отже, є всі підстави оцінити дане дисертаційне дослідження як глибоку наукову роботу, яка додає чимало нових рис сучасному розумінню проблем законодавчого визначення та практики застосування кримінально-правових засобів протидії злочинам у сфері службової діяльності.

Загальна позитивна оцінка дисертації не виключає деяких зауважень і побажань, які можуть бути використані автором у подальших наукових дослідженнях:

1) Під час захисту хотілося би почути аргументи автора щодо доцільності та достатності чинної на даний момент форми криміналізації зловживання службовим становищем чи повноваженнями, з визначенням, яким саме принципам криміналізації вона суперечить та що в даному напрямі покращиться, якщо законодавець використає запропоновані дисертанткою зміни до кримінального законодавства.

2) Дисертантка робить такий висновок: *зловживання правом є видом правопорушення, і його додатковою ознакою порівняно із звичайним правопорушенням є те, що зловживати можна лише суб'єктивним правом², яким особа має бути наділена нормами права. Досліджувані дисертанткою зловживання, на її думку, входять у систему зловживань правом поряд із іншими видами зловживань правом в інших галузях права. Особливістю цих зловживань є те, що вони вчиняються спеціальним суб'єктом кримінального правопорушення шляхом використання своїх спеціальних повноважень на шкоду іншим суб'єктам суспільних відносин (С. 57).*

В цілому підтримуючи такий підхід, вважаю необхідним зазначити, що потребує визначення, чи особа зловживає суб'єктивним правом чи все ж таки вона зловживає спеціальними повноваженнями³ (або це «зловживання суб'єктивним правом шляхом використання спеціальних повноважень»), чи можливо дисертантка вважає ці поняття тотожними.

3) На с. 171 зроблено такий висновок: *«Правильною реалізацією прав та обов'язків є така діяльність, яка здійснюється у строгій відповідності до чинного законодавства та принципів права, відповідає меті такої діяльності є справедливою та не суперечить правам та інтересам осіб, щодо яких вона здійснюється або спричиняє юридично значимі наслідки. Також, оскільки всі досліджувані склади злочинів є зловживаннями, неможливо повною мірою розкрити правильну діяльність службових осіб, не загадавши, що така діяльність повинна бути справедливою».*

На мою думку, використання терміну «правильна реалізація прав та обов'язків» є дещо незвичним, і занадто ускладнює правову матерію. Адже, якщо ми говоримо про реалізацію права, то вона може бути належною, тобто відповідати наведеним вище критеріям, чи ні, що дозволяє говорити про

---

² На с. 171 при цьому зазначено: «Предметом зловживання правом є як права, так і обов'язки особи». Це потребує уточнення.

³ На с. 134 зазначено, що це не може відбуватися «шляхом використання можливостей, якими службова особа офіційно не наділена».

наявність порушення права. Отже, неправильна реалізація прав та обов'язків напевно має вважатися правопорушенням і в цьому випадку може виникнути зайва конкуренція термінів.

4) Дозволю собі прокоментувати запропоновані зміни до кримінального законодавства, які в цілому заслуговують на увагу з боку законодавця:

1. Автором не використовується поняття *«зловживання службовим становищем»*, відповідно виникає питання, чи потрібні зміни до інших статей КК, які містять це формулювання.

2. Чи не варто уточнити у диспозиціях, порушення якого саме законодавства, становить зловживання (будь-якого, чи такого, що визначає посадові обов'язки відповідної особи, наприклад)?

3. З якою метою у назвах статей, які запропоновані у новій редакції, залишено терміни *«зловживання»* та *«перевищення»*, якщо самі норми (диспозиції) не діють підстав їх розрізняти?

4. Що розуміється під *«часом виконання своїх функцій»* як конструктивною ознакою складу злочину зловживання? Період перебування на посаді чи наприклад межі робочого часу?

5. Конструкція *«утримання від вчинення дій, що є порушенням законодавства»* передбачає бездіяльність щодо виконання обов'язку? Якщо так, то потребує уточнення попередній висновок автора (с. 171) про те, що *«Ознаками зловживання правом є: наявність суб'єктивного права або обов'язку, використання суб'єктивного права або обов'язку всупереч його призначенню»*, оскільки **невиконання обов'язку та використання обов'язку всупереч його призначенню**, на мою думку, дещо нетотожні феномени.

Зроблені зауваження і побажання стосуються складних, спірних і малодосліджених питань, не впливають на високий науковий рівень

дисертації, яка є цікавою, корисною, самостійною і завершеною творчою працею.

Отже, за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю і достовірністю, науковою і практичною значущістю отриманих результатів, повнотою їх викладення в опублікованих дисертантом наукових працях, а також за оформленням дисертація відповідає вимогам, які встановлені у п.п. 9, 11 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 із подальшими змінами та доповненнями, і які висуваються до кандидатських дисертацій.

На підставі викладеного вважаю, що дисертація Яциніної Марти-Марії Сергіївни "Зловживання владою, службовим становищем або повноваженнями за Кримінальним кодексом України (ст.ст. 364, 364-1, 365-2 КК України)", є завершеною працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що у сукупності розв'язують конкретну наукову задачу, яка має істотне значення для науки кримінального права та кримінології. Автор дисертації – Яциніна Марта-Марія Сергіївна – на основі публічного захисту заслуговує присвоєння їй наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право.

Офіційний опонент:

Старший науковий співробітник відділу

проблем кримінального права, кримінології та судоустрою

Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України,

кандидат юридичних наук

заслужений юрист України

В.О. Гацелюк

